

ارائه چارچوبی برای فرآیند برنامه ریزی توسعه

دانائی محور در کشور

نویسندگان:

دکتر علیرضا علی احمدی

دانشیار دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر عصمت مسعودی ندوشن

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد جنوب تهران

وحید سعید نهایی

دانشجوی دکتری مهندسی صنایع علم و صنعت ایران

عشرت اخوین

کارشناس ارشد مدیریت سیستم و بهره‌وری

محسن رضائی

دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت اجرایی

مدیریت فرادا

فصلنامه

اطلاع رسانی، آموزشی و پژوهشی
بهار و تابستان ۸۳

چکیده

در این تحقیق ضمن بررسی و تحلیل مطالعات انجام گرفته در کشور پیرامون برنامه ریزی توسعه اقتصادی و برنامه ریزی توسعه صنعتی و تکنولوژیکی، از مقایسه این مطالعات و با نگرش برنامه ریزی استراتژیک توسعه موفق به طراحی چارچوبی برای تدوین برنامه ریزی توسعه صنعتی کشور مبتنی بر علوم و فنآوری بدین شرح گردیدیم که برجسته ترین ابعاد این چارچوب عبارتند از:

- تعیین پیش نیازهای طراحی الگوی توسعه دانائی محور کشور و تدوین مبانی الگوی توسعه همه جانبه کشور
- ترسیم دورنمایی از چشم انداز آتی جهان، نظام سلطه، جهان اسلام و ...
- ترسیم چشم انداز مطلوب و کلان توسعه اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی کشور در افق مورد نظر
- ترسیم چشم انداز مطلوب ارکان نظام ملی انتقال و توسعه فنآوری و فعالیتهای علمی و تکنولوژیکی کشور و چشم انداز مطلوب آینده بخش صنعت و معدن
- تجزیه و تحلیل فرصتها و تهدیدات پیش روی نظام جمهوری اسلامی، ارکان نظام ملی، انتقال و توسعه فنآوری بخش صنعت و معدن
- تجزیه و تحلیل مزیتهای رقابتی و عملکرد کلان اقتصادی کشور و تحولات احتمالی آتی، ارکان ملی انتقال و توسعه فنآوری و تحولات احتمالی آتی و بخش صنعت و معدن
- تجزیه و تحلیل تعاملات بخش صنعت و سایر بخشهای توسعه ای
- تجزیه و تحلیل موانع و چالشهای فراروی توسعه کشور، استقرار و توسعه ارکان نظام ملی انتقال و توسعه فنآوری و بخش صنعت و معدن
- شناسایی موانع تولید رقابتی و صادرات صنعتی
- پیشنهاد سیاستها و راهکارهای اصلی توسعه و تکامل جمهوری اسلامی
- پیشنهاد سیاستها و راهکارهای اصلی ایجاد زیرساختارهای استقرار و اعتلای ارکان نظام ملی انتقال و توسعه فنآوری، توسعه تکنولوژیهای عام و پایه ای و توسعه بخش صنعت و معدن
- پیشنهاد چگونگی ادغام سیاستها و راهکارهای توسعه صنعتی در برنامه های توسعه همه جانبه کشور
- پیشنهاد برنامه های اولویت دار توسعه شامل ایجاد زیرساختارها و استقرار و اعتلای ارکان نظام ملی انتقال و توسعه فنآوری کشور، توسعه تکنولوژیهای عام و پایه ای و توسعه بخش صنعت و معدن بر تاکید بر صنایع کشور
- پیشنهاد الزامات قانونی و قوانین و مقررات حامی تحقق برنامه ها و سیاستهای توسعه ای کشور، استقرار و اعتلای ارکان نظام ملی انتقال و توسعه تکنولوژیکی کشور و استقرار و اعتلای بخش صنعت و معدن بر تاکید بر صنایع کشور
- ایجاد ساختارها و نظامهای لازم برای تحقق سیاستها و برنامه ها و اهداف توسعه و تکامل جمهوری اسلامی، توسعه و اعتلای بخش صنعت و معدن کشور
- پشتیبانی مالی از تصمیمات قانونی در قالب لوایح بودجه سالیانه کشور

واژه های کلیدی

برنامه ریزی توسعه، توسعه صنعتی، نظام نوآوری، انتقال و توسعه فنآوری

مقدمه

استراتژیها، سیاستها و برنامه‌های توسعه‌ای کشور با تاکید بر توسعه صنعتی

- مرحله پنجم: جهت دهی مشخصات الگوی توسعه همه جانبه کشور با تاکید بر تبیین جایگاه توسعه صنعتی در تحقق الگوی مذکور در حوزه‌های مختلف
- مرحله ششم: ارزیابی الگوی موجود توسعه‌ای همه جانبه کشور و چاره اندیشی برای ترمیم الگوی مورد بررسی و پیشنهادات اصلاحی.

ضرورت و نحوه دستیابی به چنین الگویی، بررسی شرایط تحقق پذیری الگو در قالب یک چارچوب نظری، تاریخچه شکل‌گیری الگوهای مورد نظر، وجوه و ابعاد توسعه و تکامل کشورها در بهره‌گیری از الگوها و همچنین مفاهیم و تعاریف اساسی و پایه‌ای در این رابطه، تبیین کننده اصلی طرح‌ریزی الگوی مذکور است.

مبانی فکری حاکم بر الگوی توسعه کشور می‌تواند نشأت گرفته از دیدگاه‌های ارزشی حاکم بر نظریه پردازان الگو نسبت به جامعه، فرد و تاریخ و گذشته کشور و نیز ویژگیهای متصور برای بهبود اصول و ارزشهای مطرح شده در آن در راستای تحقق شرایط جامعه آرمانی و مدینه فاضله در آینده محقق گردد.

۱.۱. تبیین مبانی فکری، جهان بینی و ایدئولوژی حاکم بر الگوی توسعه کشور در قیاس با نظامهای فکری جهان

مبانی فکری حاکم بر الگوی توسعه کشور می‌تواند نشأت گرفته از دیدگاه‌های ارزشی حاکم بر نظریه پردازان الگو نسبت به جامعه، فرد و تاریخ و گذشته کشور و نیز ویژگیهای متصور برای بهبود اصول و ارزشهای مطرح شده در آن در راستای تحقق شرایط جامعه آرمانی و مدینه فاضله در آینده محقق گردد.

برای دستیابی به الگوی توسعه همه جانبه کشور، راهکارهای مختلفی وجود دارد که از جمله الگوگیری از کشورهای توسعه یافته، بررسی مطالعات بومی کشور و الگوگیری از آن مطرح باشد با توجه به اینکه مطالعات قبلی در باب برنامه‌ریزی توسعه با استفاده از تجارب کشورهای دیگر تدوین شده‌اند، در این مطالعه به جمع‌بندی و ارائه یک الگو می‌پردازیم.

۱. مراحل اساسی تبیین مشخصات الگوی توسعه همه‌جانبه

کشور

برای تبیین مشخصات الگوی توسعه‌ای که بتواند دربرگیرنده مفاهیم اصلی و مدل‌هایی باشد که رهنمونی به شکل‌گیری سیاستها و استراتژیها و برنامه‌های توسعه‌ای کشور گردد و از آن طریق بتوان یک چارچوب مشخص و قطعی برای الگوی مذکور ترسیم کرد بنظر می‌رسد ضروری است گذاری از مراحل زیرین صورت پذیرد:

- مرحله اول: تعریف مفاهیم پایه ای، بررسی پیشینه تاریخی امور مربوط به توسعه و وجوه توسعه و تکامل کشورها
- مرحله دوم: دیدگاه مقایسه‌ای در راستای تبیین جهان بینی، ایدئولوژی مبانی فکری و دکترین حاکم بر الگوی توسعه و تکامل کشور و مشخص کردن وجوه تمایز و وجوه تشابه نظامهای فکری مختلف پیرامون اعتلاء جوامع و شکوفایی استعدادهای آحاد بشری
- مرحله سوم: شناخت الگوها، نظریه ها و استراتژیهای کلان توسعه و تکامل کشورها و ارائه الگوی منتخب توسعه سازگار با شرایط حاکم بر ایران مبتنی بر جهان بینی توحیدی اسلامی
- مرحله چهارم: مطالعه و بررسی فرآیندهای شکل‌گیری استراتژیها، سیاستها و برنامه‌های توسعه‌ای در کشورهای مختلف و الگوگیری از آنها برای دستیابی به متدولوژی تدوین

ممکن و پیش روی کشور و چالشهای اصلی که در کشور گریبانگیر مسائل مربوط به توسعه است از جمله عوامل موثر در این ارتباط است.

۳.۱. مندولوژی تدوین استراتژیا و برنامه های توسعه ای کشور با تاکید بر توسعه دانائی محور مبتنی بر علوم و فناوریها

علاوه بر شناخت الگوها و برنامه های توسعه ای کشورهای مختلف، نحوه فرآیند شکل گیری این برنامه در کشورها نیز حائز اهمیت فراوانی است. در این بعد، بیشتر از جنبه نظری و تئوریک مساله می توان به واقعیت های عملی و پیاده سازی الگوها، تاکید داشت. در این راستا، بهره مند شدن از یک جنبه خاص برنامه ریزی توسعه می تواند سودمندتر باشد نظیر برنامه ریزی توسعه صنعتی و یا برنامه ریزی توسعه علمی و تکنولوژیکی که فرآیند پیاده سازی یک الگوی موثر با تاکید بر چنین جنبه هایی صورت می گیرد.

در این ارتباط، تحلیل محیط کلان و بررسی شاخصهای مربوط در عملکرد الگوهای مورد نظر کشورها و نیز روند آتی آنها در برنامه های توسعه گام اول و اساسی است. برای پیاده سازی الگوی در کشور نیز تحلیل محیط ملی و بررسی چنین شاخصهایی در الگوی پیشنهادی کشور و مشخص کردن روند آتی آنها ضروری است. تاکید بر توسعه صنعتی نیز ایجاب می کند که عملکرد صنعت کشور و روند آتی آن از این دیدگاه مورد بررسی قرار گیرد و نقشی که توسعه صنعتی می تواند در تحقق الگوی ملی کند. مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد.

۴.۱. جهت دهی مشخصات الگوی توسعه همه جانبه کشور با تاکید بر تبیین جایگاه توسعه دانائی محور در تحقق الگوی مذکور در حوزه های مختلف

با فرض ارائه الگوی توسعه همه جانبه کشور در راستای تدوین آن برای در نظر گیری جایگاه توسعه صنعتی در ابتدا لازم است یک رویکرد استراتژیک در بخش صنعت و توسعه صنعتی کشور تصویر سازی شود. این تصویر شامل بررسی ساختار و

بی شک، سیاستهای نظام و موارد مشخص شده در قانون اساسی کشور، پایه ریز این دیدگاهها و بنیانهاست و با توجه به عزت و مصلحت کشور، این نگرشها می تواند متعالی تر گردد. بطور نمونه اقتدار و امنیت ملی و ارتقاء توانمندیهای علوم و تکنولوژی در کشور از نگرشهای الگو نسبت به جامعه، کرامت و توسعه انسانی و توجه به نیازهای اساسی جمعیت از نگرشهای الگو نسبت به فرد و تحقق عدالت اجتماعی، حفظ محیط زیست و ... می تواند از دیدگاههای مشترک الگو نسبت به فرد و جامعه تلقی گردد.

۲.۱. ارائه الگوی منتخب توسعه کشور مبتنی بر جهان بینی توحیدی اسلام

بی تردید، شناخت ماهیت و عملکرد الگوها، نظریه ها و استراتژیهای کلان توسعه و تکامل کشورها با توجه به موقعیت آن کشورها در بعد بین المللی، مسائل مربوطه به امور داخلی آن کشورها و نیز قیاس و تشابه بین وجوه مختلف توسعه ای آن کشورها با کشورمان می تواند راهنمای مناسبی برای ارائه و تدوین الگویی سازگار با شرایط حاکم بر کشور ما باشد. ذکر این نکته هم ضروری است که هر کشوری با توجه به مقتضیات و شرایط خود، الگویی منحصر به خود را برای توسعه خودش دارد ولی بهر حال استفاده از برخی نقاط مشترک و نیز تعامل و تقابلی که در برخی ابعاد می تواند صورت گیرد، رویکرد مناسبی در گزینش قلمداد می شود. آشنایی با پارادایمها، مکاتب، رویکردها و الگوهای توسعه، ضمن به تصویر کشیدن معیارها و شاخصهای گزینش الگوها در هر یک از آنها، ابعاد ایدئولوژی را که آن مکاتب در ابعاد مختلف مورد تاکید قرار می دهند، می نمایاند.

ضروری است نقاط قوت و ضعف هر یک از این الگوها در پاسخگویی به نیازهای توسعه ای خود، موشکافانه بررسی گردد، شرایط حاکم بر کشور مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد و نقاط مشترک و غیرمشترک بررسی شده و با توجه به در نظر گیری دیدمان حاکم در کشور نسبت به امر توسعه، گزینش و ارائه مناسبی صورت پذیرد. جمع بندی تجربیات جهانی، گزینه های

صورت نیاز پیشنهادات اصلاحی در رابطه با ارزیابیهای صورت گرفته، انجام پذیرد.

۲. ارائه چارچوب پیشنهادی

با توجه به مراحل اصلی تبیین مشخصات الگوی توسعه همه جانبه کشور که در قسمت پیشین اشاره گردید، چارچوب پیشنهادی یک مدل چند بعدی می‌باشد که ورودی آن بعنوان پیش نیازهای طراحی الگوی توسعه صنعتی کشور برای فرآیند طراحی در نظر گرفته شده است. جمع بندی نهایی طراحی فرآیند چنین الگویی و ستانده‌های حاصل از آن، شناسایی اجزای الگوی توسعه همه جانبه با تاکید بر توسعه صنعتی، توسعه صنعتی مبتنی بر علوم، تکنولوژی و فرهنگ بومی و ساختار سیاستگذاری برنامه ریزی توسعه با مشخص کردن نهادهای مربوط در امر توسعه می‌باشد.

۱.۲. پیش نیازهای طراحی الگوی توسعه صنعتی کشور

مفاهیم مورد استفاده در توسعه و تکامل با توجه به نظام ارزشی حاکم بر الگوی توسعه بایستی گزینش و یا تبیین گردند و گرنه خیلی از واژه‌ها ممکن است از نظر لفظی مشترک باشند، لیکن در مفهوم و معنا متفاوت باشند و لذا نتایج متفاوتی حاصل شود.

۲.۲. مبانی و جهان بینی حاکم بر توسعه

بیانگر دیدگاهها و نگرشهای ارزشی الگو نسبت به امور زیر می‌باشد:

- جامعه و چشم انداز جامعه آرمانی، مدینه فاضله و نهایت تکامل و توسعه جامعه
- انسان و سعادت آحاد بشر در دنیا و آخرت
- آخرت و معاد و سرانجام هستی
- تاریخ و گذشته
- توحید، نبوت، امامت و حکومت اسلامی
- ...

زیرساخت‌های توسعه‌ای کشور از نقطه نظر شاخصهای مربوط به توسعه صنعتی، ادغام برنامه‌های توسعه صنعتی در برنامه های توسعه فراگیر کشور با توجه به آرمانها و چشم اندازهای توسعه جامع کشور، بررسی اهداف کیفی و ویژگیهای فرآیند رشد صنعتی از نقطه نظر رقابت پذیری، پایداری و توانمندی و ... و بیان الزامات، سیاستها، راهکارها و استراتژیهای توسعه می‌باشد. روندهای آتی عملکرد توسعه صنعتی کشور در الگوی پیشنهادی نیز باید بطور دقیق مورد بررسی قرار گیرد. این تحلیل وضعیت صنعت را از نقطه نظر تکنولوژی، مراکز انتقال تکنولوژی، وضعیت حقوقی و مالکیت‌های صنعتی، مراکز اطلاع رسانی، تحقیقات مرتبط با بخش صنعت، قوانین و مقررات صنعتی و ساختار و تنوع صنایع، نیروی انسانی، آموزش فنی و حرفه‌ای، آموزش عالی و همچنین نظام سیاستگذاری صنعتی را در بر می‌گیرد. همچنین در این راستا باید ارتباط بخش صنعت با بخشهای دیگر جامعه در تحقق توسعه جامع و پایدار کاملاً مشخص گردد. این ارتباط می‌تواند با بخشهای کشاورزی، خدمات، آب و برق، نفت و گاز و انرژی، حمل و نقل و دیگر بخشهای فعال اقتصادی باشد.

البته لازم به ذکر است که جهت دهی مشخصات الگوی توسعه همه جانبه کشور در راستای تبیین جایگاه توسعه صنعتی باید در برگیرنده تصویر و رویکردی استراتژیک از توسعه همه جانبه کشور باشد که ساختار توسعه‌ای و سطح تعامل آن با محیط بین‌المللی و ... را مشخص می‌سازد.

۵.۱. ارزیابی الگوی موجود توسعه همه جانبه کشور و پیشنهادات اصلاحی

الگو باید از آمادگی لازم و کافی برای رویارویی با تغییرات احتمالی برخوردار باشد. پویایی در دنیای امروزی واقعیت مسلمی است و مقید شدن به الگویی ایستا، کارایی لازم را نخواهد داشت. گزینش دقیق حوزه‌های استراتژیک توسعه همه‌جانبه کشور، در نظرگیری سناریوهای متعدد و ارائه گزینه‌های مطلوب، بحث مزیت آفرینی بجای داشتن مزیتها، نقش فعال دولت در هدایت برنامه‌های توسعه و ... می‌تواند در هر لحظه از زمان ارزیابی مناسبی از الگوی موجود را بنمایاند و در

برای استخراج این مبانی می توان به طرق ذیل عمل نمود.

۱.۲.۲. توسعه و تکامل ایران اسلامی از دیدگاه قانون اساسی و بنیانگذار جمهوری اسلامی حضرت امام (ره)، مقام معظم رهبری و سایر اسناد ملی (دیدگاه موکلان نظام پیرامون توسعه جامعه) شاخصهای چنین دیدگاهی عبارتند از:

- عدالت اجتماعی
- کرامت و توسعه انسانی
- اقتدار و امنیت ملی
- نیازهای اساسی جمعیت
- حفظ محیط زیست
- ارتقاء توانمندیهای علوم، تحقیقات و تکنولوژی

۲.۲.۲. اصول ارزشهای حاکم بر توسعه و تکامل جامعه توحیدی که شامل موارد زیر می باشد:

- عدالت
- اعتدالی آحاد انسانی
- عزت و کرامت انسانی
- استقلال ملی
- توان بازدارندگی و دفاعی
- تامین ضروریات زندگی
- تامین اجتماعی
- عمران و آبادانی
- توسعه علوم و فنون
- عدم اسراف و تبذیر
- حقوق کار
- ...

۳.۲. پارادایمها، مکاتب، رویکردها، الگوها، استراتژیها و نظریه های حاکم بر طراحی الگوی توسعه و برنامه ریزی توسعه کشورها

۱.۳.۲. پارادایمهای توسعه: سرمایه داری، سوسیالیستی، اسلام

۲.۳.۲. مکاتب توسعه: اروپایی، انگولاساکسون، یوروآمریکن، لنین، استالین، خروشچف، مائوئیسم، مارکسیسم.

۳.۳.۲. رویکردهای توسعه: توسعه فرهنگی، توسعه سیاسی، توسعه اجتماعی، توسعه انسانی، توسعه اقتصادی، توسعه پایدار، توسعه همه جانبه، توسعه بخش عمومی، توسعه منطقه ای، توسعه متوازن مبتنی بر ارزشهای اسلامی.

۴.۳.۲. الگوهای توسعه: درونزا (نظر به داخل) - برونزا (نظر به خارج)

۵.۳.۲. استراتژیهای توسعه: جایگزینی واردات، توسعه صادرات، ادغام در اقتصاد جهانی، خودکفایی، خوداتکایی، خودباوری، خودبستگی، استقلال، همکاریهای بین المللی و منطقه ای، اقتضایی و تلفیقی، زنجیره های تولید جهانی.

۶.۳.۲. نظریه های توسعه: برخی نظریه های مهم توسعه و پیشگامان و رهروان آنها عبارتند از:

- نظریه های اقتصادگرایانه (می یر و بالدوین / آرتور لویس / هبکاک / ترویس و ...)
- نظریه های فردگرایانه (دیوید مک لاند / اورت هگن / جان کانکل و ...)
- نظریه های مبتنی بر موانع درونی تحول و توسعه یافتگی (مکتب پژوهش موانع فرهنگی جوامع جهان سومی / مکتب عوامل روانشناسی و ...)
- نظریه های مبتنی بر موانع بیرونی تحول و توسعه یافتگی (دیدگاه وابستگی / مکتب اکلا و ...)
- نظریه های نهادی (ماکس وبر / نوسازی نهادهای اجتماعی (دائل لونر / اورت راجرز و ...)
- نظریه های ساختارگرایانه / کارکرد گرایانه [رشد و توسعه برونگرا (واترروستو و ...) - رشد و توسعه درونگرا (میردال / سونکل)]
- نظریه های وابستگی (پل باران / اندره بوندر فرانک)
- نظریه های ارتباطی و اطلاعاتی (یورگن / هابرماس)

○ نظریه های ...

۴.۲. رویکردها، الگوها، استراتژیها، نظریات و مدل‌های توسعه اقتصادی

- نظریات رشد کلاسیکها
 - نظریات اقتصاددانان خوشبین (آدام اسمیت)
 - نظریات اقتصاددانان بدبین (ریکاردو- مالتوس)
 - نظریات ...
- نظریات مرحله ای رشد و توسعه که شامل موارد زیر می‌باشد:
 - سیر تکامل تاریخی از دیدگاه مارکس
 - تئوری رشد مرحله ای روستو
 - تئوری دور و تسلسل توسعه نیافتگی (دایره باطل فقر)
 - تئوری نئوکلاسیکها (الگوی سالو)
 - تئوری ...
- نئولیبرالیسم (عدم مداخله دولت)
 - مدرنیزاسیون
 - کلاسیک امپریالیزم
 - نئو امپریالیزم
 - خود محوری

۱.۴.۲. رویکردهای توسعه اقتصادی: رویکردهای تجاری / پولی /

بازار (بخش خصوصی) / انقلاب هنر / صنعتی / توزیع مجدد ثروت / مالکیت عمومی (سوسیالیستی) / عدالت اجتماعی (اسلام)

۲.۴.۲. الگوهای رشد و توسعه اقتصادی: که موارد زیر را شامل می‌شود:

- کپی‌برداری از الگوهای رشد و توسعه اقتصادی کشورهای پیشرفته
- اقتباس از تجارت سایر کشورها و طراحی الگوی اقتضایی برای کشور

- الگوی رشد مبتنی بر عوامل طبیعی
- الگوی توزیع درآمد
- الگوی تامین نیازهای ضروری
- الگوی اقتصاد اسلامی
- طراحی الگوی بومی

۵.۴.۲. مدل‌های توسعه اقتصادی: که شامل موارد زیر می‌باشد:

- مدل‌های عوامل طرف تقاضا (رشد پویا و صادرات- مدل کینزینها (درآمد- مخارج)- مدل داده/ ستانده- مدل ضرب شتاب دهنده- مدل هارود/ دومار و ...)
- مدل‌های عوامل طرف عرضه (مدل یک بخشی نئوکلاسیکها- مدل دو بخش کلاسیکها)
- مدل مرحله ای انتقال جمعیت
- مدل تله جمعیت مالتوس
- مدل‌های اقتصادی تغییر اشتغال
- مدل‌های مهاجرت (دو بخشی لوئیس/ مدل تئودرو /...)
- مدل اقتصاد خرد باروری
- مدل‌های علیتهای تجمعی (صرفه جویی در مقیاس- تخصصی کارکردن)
- سایر مدلها (قطب رشد- الگوی موج توسعه و ...)

۳.۴.۲. استراتژیهای توسعه اقتصادی شامل:

- خصوصی سازی
- آزاد سازی و مقررات زدایی
- تعدیل اقتصادی (مابین دولتی- خصوصی- تعاونی)
- توسعه تعاونیها
- فقرزدایی
- جذب در بازارهای بین المللی
- جدایی یا قطع رابطه
- مالکیت دولتی
- گسستن از بازارهای بین المللی سرمایه داری
- ...

۴.۴.۲. نظریه های توسعه اقتصادی

۵.۲. رویکردها، الگوها، استراتژیها، نظریات و

مدلهای توسعه صنعتی

۱.۵.۲. رویکردهای توسعه صنعتی و دانائی محور بر اساس:

- سرمایه گذارهای صنعتی / سرمایه گذاری در فناوری
- بهره وری از عوامل تولید (سرمایه/ نیروی کار/ ماشین آلات/ دانش فنی/ مواد و انرژی)
- طراحی و بکارگیری نظام ملی انتقال و توسعه فناوری
- توسعه مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات
- توسعه مبتنی بر دانایی

۲.۵.۲. الگوهای توسعه صنعتی کشورها که می تواند

دربگیرنده موارد زیر باشد:

- الگوی توسعه صنعتی مبتنی بر تحقیقات پایه‌ای، کاربردی و توسعه‌ای (نظیر امریکا، انگلستان)
- الگوی توسعه صنعتی مبتنی بر کپی سازی، جاسوسی صنعتی، مهندسی معکوس، طراحی تا تولید (نظیر ژاپن و چین)
- الگوی توسعه صنعتی مبتنی بر بهبود و تطبیق تکنولوژی (نظیر کره، تایوان، سنگاپور)
- الگوی توسعه صنعتی مبتنی بر انتقال، جذب و توسعه تکنولوژی (نظیر هند و پاکستان)
- الگوی توسعه صنعتی مبتنی بر قابلیت بهره برداری تکنولوژی (ایران)
- الگوی توسعه صنعتی مبتنی بر سرمایه گذاری خارجی (کره جنوبی)
- الگوی توسعه صنعتی مبتنی بر کسب تکنولوژی (فقط شامل انتقال می شود)
- الگوی توسعه صنعتی ترکیبی شامل انتقال تکنولوژی، سرمایه گذاری خارجی، مهندسی معکوس و نوآوری (نظیر مالزی)

- الگوی توسعه صنعتی بر اساس پیوند با نظام بین المللی در شبکه های ارزش جهانی

۳.۵.۲. استراتژیهای توسعه صنعتی و تبعات و پیامدهای آن،

این استراتژیها شامل موارد زیر می باشد:

- استراتژیهای تحقیق و توسعه درونزا
- استراتژیهای انتقال تکنولوژی برونزا
- استراتژیهای تقلید (کپی سازی)، اقتباس (مهندسی معکوس)
- استراتژیهای سرمایه گذاری خارجی (کارخانه کلید در دست، مشارکت و ...)
- استراتژیهای در قالب پروژه های همکاری مشترک تحقیقاتی، تکنولوژیکی، اطلاعات صنعتی و کمکهای فنی
- استراتژیهای خودکفایی
- استراتژیهای توسعه صنایع متکی به منابع اولیه داخلی
- استراتژیهای توسعه صنایع سنگین
- استراتژیهای ...

۴.۵.۲. مدل‌های تولید صنعتی

انتخاب مدل‌های توسعه صنعتی به عوامل بیرونی و درونی مرتبط است. عوامل بیرونی شامل عوامل پیرامونی و عوامل جهت ساز هستند. عوامل پیرامونی نظیر سیاستهای اقتصاد کلان، تعامل با دنیای خارج، نقش دولت و نقش بخش خصوصی می باشند و عوامل جهت ساز، جهت گیریهای خارجی و جهت گیریهای اجتماعی داخلی را شامل می شوند. حوزه های صنعتی که دربرگیرنده اجزای تولید صنایع می باشند در مدل‌های تولید صنعتی به اشکال سرمایه‌ای، واسطه‌ای، مصرفی (کم دوام- بادوام) و ترکیبی تقسیم بندی می شوند.

- مدل‌های تولید صنعتی از نقطه نظر موقعیت تکنولوژی به رده‌های زیر تقسیم می شوند:
 - مغزبر (ژاپن)

۳. فرآیند طراحی الگوی توسعه دانائی محور کشور

۱.۳. ترسیم دورنمایی از چشم انداز آتی جهان, نظام سلطه, جهان اسلام و ...

۲.۳. ترسیم چشم انداز مطلوب و کلان توسعه اقتصادی, اجتماعی, سیاسی و فرهنگی کشور در افق ۲۰ ساله و سناریوسازی این سناریوها مشتمل بر: ارزشها و آرمانها, دورنما, رسالت, اهداف عالی, عواقب و پیامدها و ... می‌باشند.

۳.۳. ترسیم چشم انداز مطلوب ارکان نظام ملی انتقال و توسعه فناوری

۴.۳. ترسیم چشم انداز مطلوب آینده بخش صنعت و معدن با تاکید بر بخش صنعت کشور

۵.۳. ترسیم چشم انداز مطلوب آینده فعالیتهای علمی و تکنولوژیکی کشور

۶.۳. تجزیه و تحلیل فرصتها و تهدیدات پیش روی نظام جمهوری اسلامی در افق مورد بررسی. برای توسعه متوازن و همه جانبه شامل توجه به فرصتها و چالشهای موجود در چارچوب بررسی دگرگونیهای فضای بین المللی, فرصتها و تهدیدهای جهانی و منطقه ای

۷.۳. تجزیه و تحلیل فرصتها و تهدیدات پیش روی ارکان نظام ملی انتقال و توسعه فناوری و فعالیتهای علمی, تکنولوژیکی کشور در افق مورد بررسی

۸.۳. تجزیه و تحلیل فرصتها و تهدیدات پیش روی بخش صنعت و معدن با تاکید بر بخش صنعت در افق مورد بررسی. این بررسی می‌تواند در سطح کلان و در سطح بنگاههای صنعتی صورت گیرد و در برگیرنده موارد زیر است:

- ارزیابی متغیرهای محیطی عمومی مانند سیاستها, قوانین و مقررات دولتی, وضعیت سیاسی, اقتصادی, اجتماعی و فرهنگی داخلی و متغیرهای بین المللی
- درآمیزيهای جهانی و الزامات آن
- محیط مناسب سیاسی برای توسعه صنعتی از بعد سیاستهای داخلی و خارجی

○ تکنولوژی بر (کره, سنگاپور, چین و هند)

○ مهارت بر (تایلند و ایران)

○ کاربر (بنگلادش)

○ منبع گرا

○ فناوری سطح پایین

○ فناوری سطح متوسط

○ فناوری سطح بالا

● الگوهای تولید صنعتی: همچنین می‌توان مدلهای زیر را بعنوان الگوهای تولید صنعتی برشمرد:

○ الگوی تولید نمونه ای (Prototype)

○ الگوی تولید چابک (Agile Production)

○ الگوی تولید انبوه (Mass Production)

○ الگوی تولید ناب (Lean Production)

○ الگوی تولید تمیز (Cleaner Production)

○ الگوی تولید سفارشی (Customer-Oriented Production)

○ الگوی تولید در کلاس جهانی (World Class Manufacturing (WCM)

○ الگوی تولید مبتنی بر دانشهای پیشرفته و قابل رقابت (High Technology Production)

○ الگوی تولید کامل (Full Complete Production)

○ الگوی تولید مبتنی بر دانشهای پیشرفته و قابل رقابت (High Technology Production)

○ رقابت (High Technology Production)

○ الگوی تولید کامل (Full Complete Production)

○ الگوی تولید کامل (Full Complete Production)

○ الگوی تولید ...

۵.۵.۲. تئوریا و نظریه های تولید صنعتی که می‌تواند شامل موارد زیر باشد:

- نظریات توسعه عقلایی (Rationalization) در نظام تولید صنعتی
- نظریات توسعه مبتنی بر امکانات و توانمندیهای صنعتی
- نظریات توسعه مبتنی بر رقابت پذیری
- نظریات توسعه

...

۱۷.۳. شناسایی موانع تولید رقابتی و صادرات صنعتی با توجه

به شاخصهای تولید رقابتی از قبیل قیمت، کیفیت

۱۸.۳. پیشنهاد سیاستها و راهکارهای اصلی توسعه و تکامل

جمهوری اسلامی با توجه به آنالیز SWOT و تجربه دیگر

کشورها در راستای چشم انداز و اهداف

۱۹.۳. پیشنهاد سیاستها و راهکارهای اصلی ایجاد زیرساختها

و استقرار و اعتلای ارکان نظام ملی انتقال و توسعه فناوری.

۲۰.۳. پیشنهاد سیاستها و راهکارهای توسعه تکنولوژیهای عام و

پایه‌ای (IT، بیو، نانو، مواد پیشرفته و ...)

۲۱.۳. پیشنهاد سیاستها و راهکارهای اصلی توسعه بخش صنعت

و معدن کشور با تاکید بر صنایع کشور، از قبیل:

○ خط مشی‌ها و سیاستهای درون بخشی، چارچوبی، تلفیقی،

فرا رشته ای و رشته ای

○ تعیین و طراحی چارچوب نهادی فرآیند توسعه صنعتی

○ تعیین و طراحی کارکردهای نهادهای شکل دهنده فرآیند

توسعه صنعتی

۲۲.۳. پیشنهاد چگونگی ادغام سیاستها و راهکارهای توسعه

صنعتی، تکنولوژیهای پایه‌ای، زیرساختها و سیاستهای

توسعه‌ای کشور و تدوین برنامه های کوتاه مدت و بلندمدت

توسعه‌ای کشور

۲۳.۳. پیشنهاد برنامه‌های اولویت دار توسعه و تکامل جمهوری

اسلامی با توجه به سیاستها و راهکارهای اولویت دار در راستای

تحقق چشم انداز کشور

۲۴.۳. پیشنهاد برنامه‌های اولویت‌دار ایجاد زیرساختها و

استقرار و اعتلای ارکان نظام ملی انتقال و توسعه فناوری کشور

۲۵.۳. پیشنهاد برنامه های اولویت دار برای توسعه

تکنولوژیهای عام و پایه ای

۲۶.۳. پیشنهاد برنامه های اولویت دار توسعه بخش صنعت و

معدن با تاکید بر صنایع کشور

۲۷.۳. پیشنهاد همکاریهای فیما بین بخش صنعت و سایر بخشهای

توسعه‌ای و فعال اقتصاد کشور

○ محیط مناسب اقتصادی برای توسعه صنعتی از بعد

سیاستهای اقتصاد کلان، توسعه سرمایه‌گذاری خارجی و

گسترش تجارت، پذیرش قواعد تجاری و پیوند با بازار

جهانی

○ محیط حقوقی توسعه صنعتی شامل قوانین مالیات، کار،

تامین اجتماعی

۹.۳. تجزیه و تحلیل مزیت‌های رقابتی و عملکرد کلان اقتصاد

کشور و تحولات احتمالی آن

۱۰.۳. تجزیه و تحلیل عملکرد ارکان نظام ملی انتقال و توسعه

فناوری و تحولات احتمالی آن (و زیرساختها)

۱۱.۳. تجزیه و تحلیل مزایای رقابتی و عملکرد بخش صنعت

و معدن کشور با تاکید بر بخش صنعت در سطوح:

○ ملی

○ آمایش سرزمین و توسعه منطقه ای

○ شاخه های صنعتی

○ بنگاهها

۱۲.۳. تجزیه و تحلیل تعاملات بین بخش صنعت و سایر بخشهای

مختلف توسعه‌ای کشور (نظیر خدمات، کشاورزی، دفاعی،

بهداشت، درمان، حمل و نقل، انرژی، مسکن و ساختمان و ...)

۱۳.۳. تجزیه و تحلیل موانع و چالشهای فراروی توسعه کشور و

بررسی مشکلات ساختاری حاصل از فضای اقتصادی و ...

۱۴.۳. تجزیه و تحلیل موانع و چالشهای فراروی استقرار و

توسعه ارکان نظام ملی انتقال و توسعه فناوری

۱۵.۳. تجزیه و تحلیل موانع فراروی توسعه تکنولوژیهای پایه‌ای

IT، بیو تکنولوژی، مواد پیشرفته، نانو تکنولوژی و ...

۱۶.۳. تجزیه و تحلیل موانع و چالشهای فراروی توسعه بخش

صنعت و معدن کشور با تاکید بر صنایع کشور. در این میان می‌توان

به شناسایی عوامل بازدارنده صنعتی کشور اشاره کرد. از قبیل:

○ حلقه های مفقوده صنعتی

○ فرهنگ صنعتی

○ رقابت پذیری صنعتی

○ امکانات زیربنایی

۲۸.۳. پیشنهاد ادغام برنامه های اولویت دار توسعه بخش

صنعت، تکنولوژیهای پایه ای و زیرساختها در برنامه های توسعه‌ای کشور

۲۹.۳. پیشنهاد الزامات قانونی و قوانین و مقررات حامی

تحقق برنامه ها و سیاستهای توسعه‌ای کشور

۳۰.۳. پیشنهاد الزامات قانونی و قوانین و مقررات حامی استقرار و

اعتلای ارکان نظام ملی انتقال و توسعه تکنولوژیکی کشور

۳۱.۳. پیشنهاد الزامات قانونی و قوانین و مقررات حامی استقرار

و اعتلای بخش صنعت و معدن با تاکید بر صنایع کشور شامل:

- قانونمندیهای رشد و توسعه و تجربه کشورهای موفق
- قوانین تاثیرگذار بر عملکرد بخش صنعت از قبیل قوانین، مالیات، کار، تأمین اجتماعی، تعزیرات و مقررات صادرات
- نگرش یکپارچه به صنعت و تجارت
- نظام تصمیم گیری صنعتی

۳۲.۳. ایجاد ساختارها و نظامهای لازم برای تحقق سیاستها،

برنامه ها و اهداف توسعه و تکامل جمهوری اسلامی (اصلاحات دیدگاهی و تجدید ساختارهای توسعه‌ای کشور)

۳۳.۳. ایجاد ساختارها و نظامهای مورد نیاز برای توسعه و

اعتلای بخش صنعت و معدن کشور با تأکید بر صنایع کشور از قبیل:

- فضا سازی گسترش فعالیتهای اقتصادی - صنعتی
- شکل گیری و نقش تشکلهای صنعتی

۳۴.۳. پشتیبانی مالی از تصمیمات قانونی ذکر شده در قالب

لوايح بودجه سالیانه کشور

۴. جمع‌بندی و خروجیهای فرآیند الگوی توسعه صنعتی کشور

اهم خروجیهای فرآیند توسعه و تکامل کشور در قالب عناوین ذیل قابل تدوین و مقایسه هستند.

۱.۴. چشم انداز ۲۰ ساله

۲.۴. سیاستها

۳.۴. الزامات

۴.۴. راهکارها و استراتژیها

۵.۴. برنامه های پنج ساله

۶.۴. بودجه سالیانه

۷.۴. قوانین و مقررات

۸.۴. پیش بینی تحولات متغیرهای مربوطه

منابع

۱. معاونت توسعه صنعتی، اداره کل برنامه ریزی، ۱۳۷۷، طرح مطالعاتی تطبیقی ساختار صنعتی در کشورهای مختلف، وزارت صنایع، تهران.
۲. سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۷۱، سیاستگذاری و برنامه ریزی تکنولوژیکی در منطقه آسیا، اقیانوسیه، تهران.
۳. معاونت آموزش و تحقیق، ۱۳۷۲، تکنولوژی و توسعه اقتصادی (۲)، مجموعه بهره وری (۱۱)، وزارت صنایع نگین، ۱۳۷۲.
۴. سخنرانی نخست وزیر مالزی، مالزی، راه آینده (چشم انداز ۲۰۲۰)، موسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاع دفتر مطالعات.
۵. شریفی، محمد علی، ۱۳۶۴، آشنایی با نحوه حمایت و توسعه فعالیتهای تحقیقاتی و تکنولوژی در ژاپن، سازمان پژوهشهای علمی و صنعتی ایران، تهران.
۶. شریف النبی، مرتضی، ۱۳۷۵، چرخه توسعه، نشوری، تهران.
۷. هم اندیشی پژوهشگران و نظریه پردازان کشور، ۱۳۸۱، مجموعه گزارشهای همایش چالشها و چشم اندازهای توسعه ایران، مؤسسه عالی آموزش و پژوهش سازمان مدیریت و برنامه ریزی، تهران.
۸. نیلی، مسعود، ۱۳۷۸، نگرشی بر علیت برنامه سوم، تهران.
۹. حداد تهرانی، نشاط، محرم نژاد، ناصر، ۱۳۸۱، شاخصهای توسعه پایدار، انتشارات سازمان حفظ محیط زمین، تهران.
۱۰. علی احمدی، علیرضا، ۱۳۷۹، طرح ملی تبیین نقش عوامل مؤثر بر توسعه پایدار، شورای پژوهشهای علمی کشور، تهران.
۱۱. دفتر مطالعات و تحقیقات تیم، ۱۳۷۵، مطالعات تطبیقی در مورد ساختار صنعتی در کشورهای مختلف و تهیه و تبیین الگوی مناسب توسعه صنعتی ایران (کشورهای مختلف)، دانشگاه آزاد واحد جنوب، تهران.
۱۲. اداره کل برنامه ریزی، ۱۳۷۸، بررسی استراتژی توسعه صنعتی کشور، معاونت توسعه صنعتی وزارت صنایع، تهران.

۱۳. مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی، ۱۳۸۱، تدوین سند مبنای اندیشه برنامه چهارم، شناخت مطلوب در چشم انداز توسعه کشور، تهران.
۱۴. کمیسیون زیربنایی و تولیدی کمیته صنعت، ۱۳۸۰، تشریح دپارتمانهای علمی بخش صنعت، مجمع تشخیص مصلحت نظام، تهران.
۱۵. نیلی، مسعود و همکاران، ۱۳۸۲، استراتژی توسعه صنعتی کشور، دانشکده اقتصاد و مدیریت دانشگاه صنعتی شریف، تهران.
۱۶. سازمان مدیریت و برنامه ریزی، ۱۳۷۸، برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی، تهران.
۱۷. گروه تدوین برنامه توسعه صنعتی ایران ۱۴۰۰، ۱۳۷۶، برنامه راهبردی توسعه صنعتی ایران (افق ۱۴۰۰)، وزارت صنایع، تهران.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی